

तुलसीपुर उप-महानगरपालिका दलित सशक्तिकरण ऐन, २०७९

नगर सभाबाट पारीत भएको मिति: २०७९/१०/२६ गते
प्रमाणिकरण मिति: २०७९ फागुन ९ शनिबार

प्रस्तावना:

दलित समुदाय माथी सदियौं देखि हुदै आएका जातिय छुवाछुत, भेदभाव, हिंसा, अपमान, घृणा, बहिष्करण, शोसन तथा असमानताले दलित समुदाय राष्ट्रिय मुलप्रवाहिकरण हुन नसक्दा समतामूलक र सम्बृद्ध समाजको निर्माण हुन नसकेको यथार्तलाई स्वीकार गर्दै मौलिक हक लगाएत संबिधानको विभिन्न भागमा रहेका व्यवस्थालाई अक्षरस पालना गर्दै दलित समुदायको समयानुकुल विकास, सशक्तिरण गर्न र छुवाछुत मुक्तनगर बनाउदै समतामूलक समाज निर्माण र सम्बृद्ध तुलसीपुर निर्माण गर्न बान्छ्रनिय देखिएकोले नेपालको संबिधान २०७२ को धारा २४ र ४० को कार्यान्वयनको लागि धारा २२६ मा रहेको व्यवस्था र स्थानिय सरकार संचालन ऐन २०७४ को दफा १०२ मा स्थानीय तहले कानून बनाउन सक्ने प्रावधान रहेकाले सोहि कानूनको अधिनमा रहि नियम, निर्देशिका, कार्यविधि र मापदण्ड बनाउन सकिने व्यवस्था अनुरूप तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको नगरसभाले दलित सशक्तिकरण तथा जातिय छुवाछुत मुक्तनगर निर्माणका लागि "दलित सशक्तिकरण ऐन, २०७९" स्वीकृत गरी प्रमाणिकरण भएको मिति देखि लागु गरेको छ ।

१. संछिप्त नाम, प्रारम्भ र बिस्तार:

क) यस ऐनको नाम "दलित सशक्तिकरण ऐन, २०७९" रहेको छ ।

ख) यो ऐन तुलसीपुर उपमहानगरपालिका भित्र प्रमाणिकरण भएको मिति देखि लागु हुनेछ ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा :-

क) "ऐन" भन्नाले तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले तयार गरेको दलित सशक्तिकरण तथा छुवाछुत मुक्तनगरका लागि बनेको "दलित सशक्तिकरण ऐन, २०७९" सम्भन्नु पर्दछ ।

ख) दलित : भन्नाले राष्ट्रिय दलित आयोगले सूचिकृत गरेका जातजाती र सुचिकृत नभएकाको हकमा सम्बन्धित स्थानिय तहको सिफारीसमा जिल्ला प्रशासन कार्यालयबाट दलित भनि प्रमाणित जातीलाई सम्भन्नु पर्दछ ।

टिकाराम खड्का
नगर प्रमुख

- ग) सांस्कृतिक पहिचान: भन्नाले दलित समुदायको पेशा तथा सिप, कला र क्षमताको पहिचानलाई सम्भन्नु पर्दछ ।
- घ) "समिति" भन्नाले दलित हक तथा अधिकार सम्बन्धी कार्य गर्न स्थानिय सरकारले निर्माण गर्ने समितिलाई सम्भन्नु पर्दछ ।
- ङ) "सरोकारवाला" भन्नाले दलित हक तथा अधिकार सम्बन्धी काममा भूमिका देखिने सरकारी कार्यालय, गैर सरकारी संघसंस्था तथा नागरीक समाज सम्भन्नु पर्दछ ।
- च) "सहयोगी संस्था" दलित हक तथा अधिकार सम्बन्धि कार्यविधि अनुरूप प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्षरूपमा सहयोग पुर्याउने व्यक्ति, संस्था वा संगठनलाई सम्भन्नु पर्छ ।
- छ) "सशक्तिकरण" भन्नाले नीतिगत रूपमा दलित समुदायहरुका व्यक्तिहरुको नागरिक, राजनैतिक, आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक अधिकारहरुको चौतर्फी बिकासका लागि चालिने कदमलाई जनाउने छ ।
- ज) "नगरपालिका" भन्नाले तुलसीपुर उप-महानगरपालिकालाई सम्भन्नु पर्छ ।
- झ) "जातीय भेदभाव तथा छुवाछुत" भन्नाले जातीय तथा अन्य सामाजिक छुवाछुत र भेदभाव (कसुर र सजाय) ऐन २०६८ को दफा ४ बमोजिमको कार्य सम्भन्नु पर्छ ।

३. उद्देश्य:

- क) दलित समुदायको पहिचान, उत्थान र अधिकारका सवालमा तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाको दृष्टिकोण र योजना निर्दिष्ट गर्ने ।
- ख) उपमहानगरपालिकाको दृष्टिकोण र योजनामा सरोकारवाला निकाय तथा दलित समुदाय स्वयमको भूमिका किटान गरी अभ्यासमा ल्याउने ।
- ग) दलित समुदायको उत्थान र अधिकारका लागि सम्भावित गतिविधि र योजना बनाई सामाजिक रुपान्तरणको अभियान संचालन गर्ने ।
- घ) दलित समुदायको उत्थान तथा अधिकारको योजना: तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले दलित समुदायको उत्थान तथा अधिकारका लागि समय सापेक्ष योजना निर्माण गरी स्थानिय सरकार, सरोकारवाला र अधिकार ग्राही समुदायको संलग्नतामा कार्यान्वयन गर्नेछ ।

टिकाराम खड्का
नगर प्रमुख

४. दलित सशक्तिकरण तथा जातीय भेदभाव तथा छुवाछुतको अन्त्यका लागि सञ्चालन गरीने क्रियाकलापहरु :
:तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले जातीय भेदभाव तथा छुवाछुत अन्त्यका लागि स्थानिय तहमा योजना बनाई कार्यान्वयनमा ल्याउने छ । यस अभियानलाई स्थानिय सरकार, समुदाय,संघ संस्था, नागरिक समाज, सरोकारवालाहरु, अधिकारकर्मीहरुको संलग्नतामा कार्यान्वयन गरिने छ ।

क) जातीय बिभेद तथा छुवाछुत विरुद्ध सचेतीकरण कार्यक्रम:

१. जातीय भेदभाव तथा कसुर र सजाय ऐन २०६८ मा व्यवस्था र साबधानीका बिषयमा स्थानीय संचार माध्यमबाट सुचना प्रसारण गर्ने ।
२. तुलसीपुर उपमहानगरपालिका र मातहतका कार्यालयबाट हुने कार्यक्रममा जातीय भेदभाव तथा छुवाछुत कसुर र सजाय ऐन सम्बन्धी बिषय समावेश गराउने ।
३. सरकारी कार्यालय, विद्यालय, सार्वजनिक स्थान, सरकारी र नागरीक संघ संगठन, संस्था, औद्योगिक कम्पनीका कार्यालयमा जातीय बिभेद तथा छुवाछुतको ब्यवहारलाई निरुत्साहित गर्ने खालका सन्देश लेखि सबैले देख्ने ठाउँमा राख्ने ।
४. स्थानिय जनप्रतिनिधि,दलित समुदायको पक्षमा क्रियासिल सामाजिक अभियन्ताहरुले आफु सहभागि भएको सार्वजनिक कार्यक्रमहरुमा जातीय बिभेदको बिषयमा तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले लिएको धारणको बिषयमा संवेदनशिल हुने ।
५. जातीयबिभेद तथा छुवाछुतका विरुद्धमा विद्यालय,कलेज तथा सार्वजनिक निकायमा कार्यक्रमहरु आयोजना गर्ने ।
६. टोल बिकास संस्था, शिक्षक, पण्डित, धर्मगुरु,सेवाप्रदायक कार्यालयका कर्मचारी, नेपाल प्रहरी सबै सरोकारहरुलाई जातीय भेदभाव तथा कानूनी सचेतना सम्बन्धी जानकारी वा अभिमुखिकरण गराउने ।

ख) सामाजिक ब्यबहार सुधार अभियान:

१. जातीय बिभेदलाई प्रोत्साहन गर्ने खालका गतिविधि अन्त्य, दलित समुदाय भित्रै पनि सुधारमुलक कार्य गर्ने ।
२. दलित समुदायका पेशा, सांस्कृतिक मान्यताहरु सबैका लागि स्विकार्य हुने गरी सुधार गर्ने ।
३. दलित समुदायमा स्वास्थ्य,शिक्षा तथा सरसफाई अभियान संचालन गरी बिद्यमान अबस्थामा ब्यावहारीक रुपमा सुधार ल्याउने

टिकाराम खड्का
नगर प्रमुख

४. घरेलु हिंसा, अन्धविश्वास, कुरीती र कुसंस्कार, महिला माथि हुने हिंसा, बालश्रम, बाल हिंसामा कमी ल्याउन समुदाय स्तरका योजना निर्माण बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।

५. दलित बस्ती वा समुदायहरूलाई हिंसा रहित समाजमा रूपान्तरण गर्ने ।

ग) जातीय भेदभाव तथा छुवाछुत रहित स्थान घोषणा:

१. सरकारी तथा गैर सरकारी कार्यालय, सार्वजनिक स्थान र टोल विकास संस्थाहरूलाई छुवाछुतमुक्त स्थान घोषणा गर्ने ।

२. पालिका भित्र सहभोज, अन्तरजातिय विवाह जस्ता कार्यलाई प्रोत्साहन तथा सम्मान गर्ने ।

३. तुलसीपुर उपमहानगरपालिका लाई छुवाछुत मुक्तनगर घोषणाका लागि सुचक तयार गरी लागु गर्ने ।

४. तुलसीपुर उपमहानगरपालिका लाई छुवाछुत मुक्तनगर घोषणा गर्नका लागि टोल वडा हुदै अन्त्यमा पालिका घोषणा गरिने छ ।

५. यसरी घोषण भएका टोलमा स्थानिय सरकार, वडा सरकारले सकारात्मक विभेदको मर्म अनुरूप विशेष प्राथमिकतामा राखी सरकारी सेवा सुबिधाको सहलिएत दिने ।

घ) आयमूलक काम तथा जिबीकोपार्जनमा सुधार: तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले दलित समुदायको उत्थान र अधिकारका सवालमा सहयोगी हुने गरी आयमूलक काम तथा जिबिकोपार्जन सुधारका योजना बनाई कार्यान्वयन गर्नेछ । जस अन्तर्गत निम्न कार्यहरू गरिने छन् ।

१. परम्परागत सिप परीक्षण योग्यता निर्धारण : दलित समुदायका ब्यक्तिहरूमा पुख्यौली रुपमै प्राविधिक क्षमता भएको तर त्यसको परिक्षण र प्रमाण पत्र नहुदा उनिहरूको पेशा र जिबीका जोखिममा पर्ने खतरा भएकोले सिटिईभिटी वा साना तथा घरेलु उद्योग कार्यालयको सहकार्यमा दलित समुदायका परम्परागत सिप (घर बनाउने, काठको सामाग्री बनाउने, कृषि औजार बनाउने, छालाका सामाग्री बनाउने, गरगहना बनाउने, बाजा बनाउने, कपडा बनाउने सीउने लगाएत अन्य सिपका लागि) कामको परिक्षण बनाई प्रमाणपत्र उपलब्ध गराउने ।

२. सिपको आधुनीकरण: अधिकांस दलित परिवारमा परम्परागत सिप नै जिबीकोपार्जनको आधार भएको र त्यसलाई आधुनिक रुपमा विकास गरी थप उत्पादनसिल वा मुल्यवान बनाउनु आवश्यक भएकाले सम्भावित उद्यम र रोजगारीका अबसर पहिचान गरी प्राथमिकता क्रममा सिप विकास तालिम संचालन र उन्नतीका लागि पुँजी र बजारीकरण सहज पहुँच बढाउन सहयोग गर्ने ।

दिकाराम खड्का
 नगर प्रमुख

३. उर्जा र प्रविधिमा सहयोग : कृषि र भौतिक निर्माणसंग सम्बन्धित सिपको माग बढ्दो क्रममा रहेको र विद्यमान सीप तथा सैलीबाट अबको माग पुरा गर्न, पेशा व्यवसाय गर्न र पेशावाल व्यक्तिको जिविको धान्न कठीन हुदै गएकोले पेशालाई आधुनिक प्रविधि मैत्री बनाउन आधुनिक मेसिन खरिद, बिद्युत, उर्जा जडान, उद्यम स्थल निर्माण जस्ता कार्यमा सहयोग पुर्याउने ।

४. उद्यमका लागि सहजिकरण : दलित समुदायमा भएका सिप र कलालाई बैधानिक प्रकृया मार्फत व्यवस्थापन गर्न उनीहरूलाई परम्परागत सीप र कलामा आधारित उद्यम (कृषिऔजार निर्माण उद्योग, सिलाई उद्योग, काष्ठ उद्योग, भवन निर्माण फर्म, सास्कृतिक समुह) दर्ता र सो व्यवसायीकरणमा सहयोग गर्ने छ ।

ड) माथि उल्लेखित व्यवसायमा सहूलियतका लागि उपमहानगरपालिका निम्न व्यवस्था गर्नेछ :

१. सीप सिक्न, उद्यम संचालन गर्न र प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउनका लागि सुचना प्रकाशित गरी निवेदन आह्वान गर्नेछ ।

२. प्राप्त निवेदनको आधारमा उपयुक्त व्यक्ति वा समुह छनौट गरी उद्यम योजनाको आधारमा सहयोगको सीमा निर्धारण गर्ने छ ।

३. तालिम, उर्जा, प्रविधि सहयोग तथा उद्यम दर्ताको लागि तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले छुट्टाछुट्टै फारम उपलब्ध गराउने छ ।

४. निवेदन छनोटका लागि तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले सम्बन्धित विषयका अनुभवि र विश्वसन्न व्यक्तिहरूको सहभागितामा छनोट समिति निर्माण गर्ने छ ।

च) समतामुलक नीति अबलम्बन : तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले दलितहरूको सामाजिक, आर्थिक, अबस्थामा सुधार ल्याउन समतामा आधारित योजना संचालन गर्ने छ । जसका लागि निम्न प्रकृया अबलम्बन गरीने छ ।

१. निर्णायक तहमा अर्थपुर्ण सहभागिता : तुलसीपुर उपमहानगरपालिका अन्तर्गत हुने बिकास वा सेवासंग सम्बन्धित समिति, उप समिति हरुमा दलितको अर्थपुर्ण सहभागिता गराईने छ । दलित अधिकारका सवालमा बन्ने समिति, उप समिति वा समुहमा दलितहरूको नेतृत्व रहने छ ।

२. अबसरमा प्राथमिकता : तुलसीपुर उपमहानगरपालिका अन्तर्गत हुने आयमुलक काम, स्वरोजगार मुलक काम वा रोजगारीका अबसरमा दलित समुदायका व्यक्तिहरूलाई प्राथमिकता दिईने छ ।

३. सहूलियत पुर्ण मापदण्ड निर्माण : आयमुलक, स्वरोजगारमुलक, सिपमुलक कार्यका लागि व्यक्ति छनौट प्रकृयामा दलित समुदायलाई प्राथमिकतामा राखी कार्य गरीनेछ ।

५
टिकाराम खड्का
नगर प्रमुख

छ) आवास र उत्पादनका स्रोतमा पहुँच : तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले सबै नागरिकहरूको सुरक्षित आवास र जिबीकोपार्जनको विषयलाई आधारभुत अधिकारको रूपमा लिई व्यवस्थापन गर्ने छ। दलितहरूको अवस्था भन्ने दयनिय भएकोले यसलाई निम्न प्रकृया अबलम्बन गरी प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गरिने छ।

ज) शिक्षामा प्रोत्साहन : शिक्षामा कम पहुँच भएका दलित समुदायका छात्रछात्राका लागि शिक्षा आर्जनको अवसर सृजना गर्नेछ। यसका लागि निम्न प्रकृया अबलम्बन गरिने छ।

१. दलित समुदायलाई उच्च शिक्षा तह सम्म पहुँच बृद्धि गर्ने।
२. उत्कृष्ट तथा न्यून आर्थिक अवस्था भएका विद्यार्थीहरूलाई उच्च शिक्षाका लागि छात्रवृत्तीको व्यवस्था गर्ने।
३. अति विपन्न दलित विद्यार्थीहरूलाई प्राविधिक शिक्षामा पहुँच बृद्धि गर्ने।
४. सामुदायिक साक्षरता अभियान संचालन गरी प्रौढहरूलाई साक्षर गराउने।
५. लोकसेवा तयारी कक्षाहरूका लागि पालिका भित्र संचालित सरकारी वा गैर सरकारी शिक्षण संस्थाहरूले लिईने शुल्कमा दलित समुदायका विद्यार्थीहरूलाई सहूलियत दिनका लागि पहल गर्ने। यस कार्यलाई ब्यवस्थित र नतिजा मुलक बनाउन तथा छात्र वृत्तिका लागि विद्यार्थी छनौट गर्न तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाले निम्न मापदण्ड अपनाउने छ।

क) विद्यार्थी र अभिभावकको अवस्था बुझ्न भर्ना अभियानमा जनप्रतिनिधिहरू परिचालन तथा अनुगमन गर्ने।

ख) संस्थागत विद्यालयमा विपन्न दलित छात्रवृत्ति प्रदानका लागि पहल गर्ने।

ग) आबधिक रुपमा विद्यालयबाट उत्कृष्ट विद्यार्थीहरूको शैक्षिक प्रगती र अनुशासनको अनुगमन गर्ने।

घ) परिक्षामा विद्यार्थीले ल्याउने अंक र विद्यालयको विद्यार्थी मुल्याङ्कनको दस्तावेजिकरण गर्ने।

ङ) विद्यालयमा हुने जातिय विभेदलाई शून्यसहनसिलता अपनाउने।

५. ऐन कार्यान्वयन समिति : तुलसीपुर उपमहानगरपालिकामा यस ऐन कार्यान्वयनका लागि देहायको कार्यान्वयन समिति रहनेछ।

१) नगर प्रमुख वा नगरप्रमुखले तोकेको ब्यक्ति	संयोजक
२) दलित महिला वडा सदस्यहरू मध्येबाट नगर प्रमुखले मनोनित गरेको २ जना	सदस्य
२) दलित अधिकारको क्षेत्रमा काम गरेको ब्यक्ति कम्तिमा १ जना महिला सहित ३ जना	सदस्य
३) दलित समुदाय भित्रका अपाङ्गता भएका ब्यक्ति र जेष्ठ नागरीक १/१ जना	सदस्य
४) महिला बालबालीका तथा सामाजिक विकास शाखा प्रमुख	सदस्य सचिव

टिकाराम खड्का
नगर प्रमुख

६. कार्यान्वयन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार : दलित समुदायको उत्थान तथा अधिकार सम्बन्धि काय विधि कार्यान्वयन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।
१. यस ऐन अनुसारका योजना र बजेट निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
  २. काय विधि कार्यान्वयनका लागि आवश्यक मापदण्ड तयार गरी स्वीकृतीका लागि कार्यपालिकामा पेश गर्ने ।
  ३. समितिले नीति निर्देशन अनुसार योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
  ४. दलित समुदायको उत्थान तथा अधिकारको योजना बनाई सहयोग जुटाउने ।
  ५. यस ऐन अनुसार भए गरेका कामको आबधिक प्रतिवेदन बनाई समितिमा पेश गर्ने ।
  ६. स्थानिय संघ, संस्था, सहयोगी ब्यक्तिसंग सहकार्य गर्दै अभियानलाई प्रभावकारी बनाउने ।
  ७. नगर अन्तर्गतका सरकारी निकायको योजना तथा बजेट समावेशी समानुपातिक बनाउन सहजिकरण गर्ने ।

७. बाधा अडकाउ तथा फुकाउने अधिकार: यो कार्यविधि कार्यान्वयनको सिलसिलामा कुनै बाधा अडकाउ परेमा त्यस्तो बाधा अडकाउ फुकाउ कार्यपालिकाले गर्न सक्नेछ ।

८. बचाउ तथा खारेजी:

१. यस ऐनमा लेखिएका कुरामा यसै बमोजिम र नलेखिएको कुरामा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।
२. यो ऐन प्रचलित कानूनसंग बाभिएमा, बाभिएको हदसम्म लागु हुनेछैन ।

टिकाराम खड्का
नगर प्रमुख